



Benim Adım Kırmızı Romanında Yusuf Kıssasının Tematik Yorumu

Sebahattin Duran

International Burch University, Bosnia and Herzegovina

Assist. Prof. Sead Ibric

International Burch University, Bosnia and Herzegovina

Öz: Postmodern roman, farklı metinlerle kurduğu çok katmanlı ilişkiler sayesinde dinî anlatıları yeni bağlamlarda yeniden üreten önemli edebî türlerden biridir. Kur'an-ı Kerim'de ahsenü'l-kasas (kıssaların en güzeli) olarak nitelendirilen Yusuf kıssası, içerdiği evrensel temalar ve güçlü sembolik yapısıyla postmodern edebiyatın metinlerarası ilişkiler kurduğu anlatılar arasında dikkat çekici bir yere sahiptir. Bu çalışmanın amacı, Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanında Yusuf kıssasına yapılan göndermeleri tematik açıdan inceleyerek söz konusu kıssanın postmodern anlatı içerisindeki işlevini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; roman, metinlerarasılık yaklaşımı çerçevesinde doküman incelemesi yoluyla analiz edilmiştir. İnceleme sonucunda romanda Yusuf kıssasına yapılan göndermelerin özellikle kardeş kıskançlığı ve kuyuya atılış, Yusuf'un güzelliği, Züleyha'nın iftirası karşısında gösterilen sabır ile tevekkül ve nihayet ilahî yardım temaları etrafında şekillendiği tespit edilmiştir. Orhan Pamuk'un bu anlatıları doğrudan aktarmak yerine romanın kurgu dünyası içerisinde yeniden anlamlandırdığı ve karakterlerin psikolojik, ahlaki ve toplumsal çatışmalarını derinleştiren metinlerarası unsurlar hâline getirdiği görülmektedir. Sonuç olarak Benim Adım Kırmızı, Yusuf kıssasını yalnızca kültürel bir gönderme olarak kullanmamakta; kıssanın temel dinî ve ahlaki değerlerini postmodern anlatının estetik imkânları içerisinde yeniden yorumlayarak okuyucuya çok katmanlı bir anlam alanı sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, Kur'an kıssalarının çağdaş Türk romanındaki tematik yeniden yorumlanışına ilişkin değerlendirmelere katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: *Benim Adım Kırmızı, Dinî anlatılar, Metinlerarasılık, Orhan Pamuk, Postmodern roman, Yusuf kıssası.*

Abstract: The postmodern novel is one of the most significant literary genres that reconstructs religious narratives within new contexts through its multilayered relationships with different texts. Regarded in the Qur'an as ahsan al-qasas (the best of narratives), the story of Prophet Joseph occupies a distinctive place among the religious narratives that establish intertextual relationships in postmodern literature due to its universal themes and rich symbolic structure. This study aims to examine the references to the story of Prophet Joseph in Orhan Pamuk's My Name Is Red from a thematic perspective and to reveal the function of this Qur'anic narrative within the postmodern novel. Employing a qualitative research design, the study analyzes the novel through document analysis within the framework of intertextuality. The findings indicate that the references to the story of Prophet Joseph are primarily structured around the themes of fraternal jealousy and Joseph's being cast into the well, Joseph's extraordinary beauty, his patience in the face of Zuleikha's false accusation, trust in God (tawakkul), and ultimately divine assistance. Rather than merely reproducing these episodes, Orhan Pamuk reinterprets them within the fictional universe of the novel and transforms them into intertextual elements that deepen the psychological, moral, and social conflicts of the characters. Consequently, My Name Is Red does not employ the story of Prophet Joseph merely as a cultural reference; instead, it reinterprets the narrative's fundamental religious and moral values within the aesthetic framework of the postmodern novel, offering readers a multilayered field of meaning. In this respect, the study seeks to contribute to scholarly discussions on the thematic reinterpretation of Qur'anic narratives in the contemporary Turkish novel.

Keywords: *Orhan Pamuk, My Name Is Red, the Story of Prophet Joseph, postmodern novel, intertextuality, religious narratives.*

Giriş

Postmodernizm, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanat, mimari, felsefe ve edebiyat başta olmak üzere birçok alanda etkisini gösteren; modernizmin tek hakikat, bütünlük ve kesinlik anlayışını sorgulayan estetik ve düşünsel bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır.

Edebiyat alanında ise postmodern roman, doğrusal olay örgüsünü parçalayarak çok katmanlı anlatı yapıları kuran, farklı söylem ve anlatı biçimlerini bir araya getiren ve önceki metinlerle yoğun ilişkiler kuran yapıyla öne çıkmaktadır. Bu bağlamda postmodern roman, tarihî, mitolojik ve dinî metinleri yalnızca aktaran bir anlatı türü olmaktan öte, onları yeni bağlamlarda yeniden yorumlayan ve farklı anlam katmanları içerisinde yeniden üreten estetik bir kurgu alanı hâline gelmiştir (Aybay, 2024).

Postmodern anlatının en belirgin özelliklerinden biri metinlerarasılıktır. Bir metnin kendisinden önce üretilmiş metinlerle kurduğu açık ya da örtük ilişkiler, anlatının anlam evrenini genişletmekte ve okuyucunun farklı metinler arasında yeni anlam bağlantıları kurmasına imkân tanımaktadır. Bu bağlamda tarihî olaylar, mitolojik anlatılar ve kutsal metinler, postmodern romanlarda yalnızca birer gönderme unsuru olarak değil, anlatının estetik ve düşünsel yapısını derinleştiren temel bileşenler olarak işlev görmektedir. Böylece geçmişe ait anlatılar, yeni bir kurgu içerisinde yeniden anlamlandırılarak çağdaş okurun yorumuna açık çok katmanlı bir anlatı yapısı kazanmaktadır (Altun, 2022).

Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssalar, tarih boyunca yalnızca dinî ve ahlaki mesajların aktarılmasını sağlayan anlatılar olarak değil, aynı zamanda edebî geleneği besleyen temel kaynaklardan biri olarak değerlendirilmiştir. Evrensel insanî temaları, güçlü karakterleri ve sembolik anlatım özellikleri sayesinde bu kıssalar, klasik dönemden günümüze kadar farklı edebî türlerde yeniden üretilmiş ve farklı yorumlara konu olmuştur. Özellikle roman türünde Kur'an kıssaları, anlatının anlam katmanlarını zenginleştiren, karakterlerin psikolojik ve ahlaki dünyalarını derinleştiren metinlerarası unsurlar olarak işlev görmektedir. Bu yönüyle Kur'an kıssaları, kutsal metin olma özelliklerini korurken farklı dönem ve kültürlerde yeni estetik bağlamlar içerisinde yeniden anlam kazanmaktadır (Kurban, 2021).

Kur'an'da ahsenü'l-kasas olarak nitelendirilen Yusuf kıssası, olay örgüsünün bütünlüğü ve ele aldığı insanî temaların çeşitliliği bakımından dikkat çeken anlatılardan biridir. Sürede kardeş kıskançlığı, kuyuya atılış, iftira, sabır, tevekkül, affedicilik ve ilahî yardım gibi farklı temalar birbirini tamamlayan bir anlatı bütünlüğü içerisinde sunulmaktadır. Bu yönüyle kıssa, yalnızca Yusuf'un hayatından kesitler aktaran bir peygamber kıssası olmanın ötesinde, insanın imtihan karşısındaki tutumunu ve ahlaki tercihlerini ele alan çok katmanlı bir anlatı niteliği taşımaktadır. Nitekim bu özellikleri sayesinde Yusuf kıssası, farklı dönemlerde kaleme alınan edebî eserlerde çeşitli yönleriyle yeniden ele alınmış ve yeni anlatı bağlamları içerisinde yorumlanmaya elverişli dinî metinlerden biri olarak değerlendirilmiştir (Bayram, 2022). Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanı, Osmanlı nakkaşhanesini merkeze alan tarihî bir kurgu olmakla birlikte, farklı kültürel ve dinî anlatılarla kurduğu metinlerarası ilişkiler sayesinde çok katmanlı bir anlam dünyası oluşturmaktadır. Roman boyunca Doğu ve Batı sanat anlayışları, kimlik, inanç, iktidar ve ölüm gibi temaların yanı sıra, İslâmî gelenekten beslenen çeşitli anlatılara da yer verilmektedir. Bu anlatılar arasında Yusuf kıssasına yapılan göndermeler, olay örgüsünün belirli noktalarında karakterlerin yaşadığı psikolojik ve ahlaki çatışmaları görünür kılan bir anlatım unsuru olarak dikkat çekmektedir. Söz konusu göndermeler, kıssanın bütünü yeniden aktarmaktan ziyade, belirli temaları romanın kurgu yapısı içerisinde yeniden anlamlandırarak okuyucunun kutsal anlatı ile roman arasında yorum temelli ilişkiler kurmasına imkân tanımaktadır (Aybay, 2024).

Bu çalışmada, Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanında Yusuf kıssasına yapılan göndermeler, kıssanın temel temaları ekseninde incelenmiştir. Çalışmanın odak noktasını, romanda yer alan kıskançlık ve kuyuya atılış, Yusuf'un güzelliği, iftira karşısında gösterilen sabır, tevekkül ve ilahî yardım temalarının postmodern anlatı içerisinde nasıl yeniden yorumlandığının ortaya konulması oluşturmaktadır. Bu doğrultuda roman, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniğiyle ele alınmış; ilgili anlatılar Kur'an'daki özgün bağlamları dikkate alınarak karşılaştırmalı ve tematik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Böylece Yusuf kıssasının Benim Adım Kırmızı'daki işlevi yalnızca metinlerarası bir gönderme olarak değil, romanın anlam çerçevesini zenginleştiren ve karakterlerin yaşadığı psikolojik ile ahlaki çatışmaların yorumlanmasına katkı sağlayan bir anlatı unsuru olarak ele alınmıştır.

Literatür Taraması

Orhan Pamuk'un romanları, son dönem çalışmalarda özellikle postmodern anlatı teknikleri, metinlerarasılık, tarihsel kurgu ve çoğul anlatıcı yapısı bakımından ele alınmaktadır. Bu bağlamda Benim Adım Kırmızı, Osmanlı nakkaşhanesi etrafında gelişen olay örgüsüne rağmen yalnızca tarihî bir roman olarak değil, sanat, kimlik, inanç, ölüm ve temsil sorunlarını birlikte işleyen çok katmanlı bir metin olarak değerlendirilmektedir. Aybay'ın çalışmasında da roman, postmodern anlatının parçalı yapı, çoğul bakış açısı ve metinlerarası ilişkiler bağlamında incelendiği eserlerden biri olarak öne çıkarılmaktadır (Aybay, 2024).

Benim Adım Kırmızı üzerine yapılan bazı çalışmalar, romanın Doğu-Batı sanat anlayışları arasındaki gerilimi, minyatür sanatı ile perspektif tartışmasını ve tarihsel kurgunun postmodern biçimde yeniden kurulmasını merkeze almaktadır. Bu yaklaşımlar romanın estetik ve tarihsel boyutunu açıklamak açısından önemlidir. Bununla birlikte romanda yer alan dinî anlatıların, özellikle Kur'an kıssalarıyla kurulan ilişkilerin, romanın anlam dünyasına nasıl katkı sağladığı meselesi daha sınırlı biçimde ele alınmıştır.

Bu alandaki yakın çalışmalardan biri, Benim Adım Kırmızı'da Şeytan'ın Sesi ve Kur'an'daki İblis Anlatısının Postmodern Dönüşümü başlıklı makaledir. Duran ve Ibric bu çalışmada, romandaki "Ben, Şeytan" bölümünü Kur'an'daki İblis anlatısıyla ilişkilendirerek dinî anlatıların postmodern romanda doğrudan tekrar edilmekten çok yeni bağlamlarda dönüştürülerek kullanıldığını ortaya koymaktadır (Duran & Ibric, 2026). Bu çalışma, Benim Adım Kırmızı'daki dinî anlatıların metinlerarası işlevini göstermesi bakımından mevcut makalenin kuramsal zeminine de katkı sağlamaktadır.

Kur'an kıssalarının modern ve çağdaş edebiyattaki kullanımını üzerine yapılan çalışmalar, kutsal anlatıların edebî metinlerde yalnızca dinî mesaj taşıyan unsurlar olarak değil, aynı zamanda karakter inşası, olay örgüsü ve sembolik anlam üretimi açısından da işlevsel biçimde kullanıldığını göstermektedir. Özdemir'in Âdem ile Havva kıssasının modern Türk romanındaki yeniden yorumlarını ele aldığı çalışması, Kur'an kıssalarının modern anlatılarda metinlerarası bir kaynak olarak kullanılabilceğini göstermesi bakımından önemlidir (Özdemir, 2021).

Yusuf kıssası ise Kur'an kıssaları içerisinde hem olay örgüsünün bütünlüğü hem de insanî ve ahlaki temalarının çeşitliliği sebebiyle edebî incelemelere elverişli anlatılardan biridir. Bayram, Yûsuf Sûresi'ni ailevî, ahlaki ve ekonomik krizler bağlamında ele alarak kıssada kıskançlık, iftira, sabır ve kriz yönetimi gibi temaların öne çıktığını belirtmektedir (Bayram, 2022). Bu yaklaşım, Benim Adım Kırmızı'daki Yusuf kıssası göndermelerini değerlendirirken özellikle kıskançlık, kuyuya atılış, iftira ve sabır temalarının neden merkezi olduğunu anlamak bakımından destekleyici bir çerçeve sunmaktadır.

Bununla birlikte mevcut literatürde Benim Adım Kırmızı romanındaki Yusuf kıssası göndermelerini müstakil olarak ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Roman üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla postmodern teknikler, tarihsel kurgu, minyatür sanatı, Doğu-Batı karşıtlığı ve anlatıcı çeşitliliği üzerinde yoğunlaşırken; Yusuf kıssasının romandaki tematik işlevi ayrıca incelenmemiştir. Bu çalışma, söz konusu boşluktan hareketle Yusuf kıssasının romanda kıskançlık, kuyuya atılış, güzellik, iftira, sabır, tevekkül ve ilahî yardım temaları üzerinden nasıl yeniden yorumlandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Metot

Bu araştırma, Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanında Yusuf kıssasına yapılan göndermeleri tematik açıdan incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar, bireylerin, metinlerin ve toplumsal olguların sahip olduğu anlamları kendi bağlamları içerisinde derinlemesine incelemeye imkân tanıyan araştırma yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, özellikle edebî metinlerde yer alan sembolik yapıların, anlatı unsurlarının ve metinlerarası ilişkilerin yorumlanmasına olanak sağlaması bakımından uygun bir yöntem sunmaktadır (Creswell & Poth, 2024).

Araştırmada, Yusuf kıssasına yapılan göndermelerin roman içerisindeki işlevini ortaya koyabilmek amacıyla doküman incelemesi yöntemi benimsenmiştir. Doküman incelemesi, araştırma konusu ile ilgili yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenmesi, sınıflandırılması ve yorumlanmasına dayanan bir veri toplama tekniğidir. Bu yöntem, araştırmacıya metinleri doğal bağlamları içerisinde değerlendirme ve elde edilen verileri belirlenen kuramsal çerçeve doğrultusunda analiz etme imkânı sunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Bu doğrultuda araştırmada, Kur'an-ı Kerim'deki Yusuf kıssası ile Benim Adım Kırmızı romanında yer alan ilgili anlatılar temel veri kaynakları olarak kabul edilmiştir. Elde edilen veriler, tematik analiz yaklaşımı esas alınarak değerlendirilmiş; kıskançlık ve kuyuya atılış, Yusuf'un güzelliği, iftira, sabır, tevekkül ve ilahî yardım temaları çerçevesinde karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. Böylece kutsal metin ile postmodern roman arasında kurulan tematik ilişkinin romanın anlam üretme sürecindeki işlevi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı temelinde tasarlanmış olup araştırma deseni olarak karşılaştırmalı metin analizini benimsemektedir. Nitel araştırma, olgu ve metinlerin doğal bağlamları içerisinde anlamlarını yorumlamayı

amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell & Poth, 2024). Karşılaştırmalı metin analizi ise farklı metinler arasındaki benzerlik, farklılık, dönüşüm ve anlam ilişkilerini sistematik biçimde incelemeye imkân veren nitel bir analiz desendir (Bowen, 2009). Bu çalışmada Kur'an-ı Kerim'deki Hz. Yusuf kıssası ile Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanındaki ilgili anlatılar karşılaştırmalı olarak incelenmiş; iki metin arasındaki tematik benzerlikler, farklılıklar ve yeniden yorumlama biçimleri bu desen doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, çağdaş Türk romanlarında Kur'an kıssalarına yapılan göndermeler oluşturmaktadır. Ancak bu evrenin tamamının incelenmesi araştırmanın kapsamını aşacağından, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın örneklemini, Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanında yer alan ve Yusuf kıssasına doğrudan gönderme yapan anlatılar oluşturmaktadır. İnceleme kapsamında romanda tespit edilen dört anlatı, kıskançlık ve kuyuya atılış, Yusuf'un güzelliği, iftira, sabır, tevekkül ve ilahî yardım temaları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amacı doğrultusunda bilgi açısından zengin örneklerin seçilmesine imkân tanınması bakımından bu çalışma için uygun bir yöntem olarak tercih edilmiştir (Patton, 2015).

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veriler, doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Araştırmanın temel veri kaynaklarını Kur'an-ı Kerim'de yer alan Yusuf kıssası ile Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanında bu kıssaya gönderme yapılan bölümler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra konuyla ilgili güncel akademik kitaplar, hakemli dergi makaleleri, tezler ve diğer bilimsel yayınlardan da yararlanılarak araştırmanın kuramsal çerçevesi desteklenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen dokümanlar sistematik biçimde incelenmiş; Yusuf kıssasına ilişkin anlatılar belirlenerek araştırmanın amacı doğrultusunda değerlendirmeye alınmıştır. Doküman incelemesi, yazılı materyallerin araştırma problemleri doğrultusunda sistemli biçimde analiz edilmesine imkân sağlayan etkili bir veri toplama tekniği olarak kabul edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar; olgu, olay ve metinlerin doğal bağlamları içerisinde anlamlarını ortaya çıkarmayı amaçlayan, yorumlamaya dayalı araştırmalardır (Creswell & Poth, 2024). Çalışmada, Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanında Yusuf kıssasına yapılan göndermelerin hangi temalar etrafında şekillendiği ve bu temaların postmodern anlatı içerisindeki işlevi incelendiğinden, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmada ayrıca doküman incelemesi yöntemi esas alınmış; Kur'an-ı Kerim'deki Yusuf kıssası ile romanda yer alan ilgili anlatılar tematik açıdan karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu model, kutsal metin ile edebî metin arasında kurulan tematik ilişkinin sistematik ve yorumlayıcı bir bakış açısıyla incelenmesine imkân sağlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Araştırma verileri, Kur'an-ı Kerim'deki Yusuf kıssası ile Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanında bu kıssaya yapılan göndermelerin doküman incelemesi yoluyla belirlenmesiyle elde edilmiştir. İnceleme sürecinde romanda Yusuf kıssasına doğrudan veya dolaylı biçimde atıfta bulunan anlatılar tespit edilmiş, ilgili bölümler Kur'an'daki özgün anlatıyla birlikte değerlendirilmek üzere sınıflandırılmıştır. Elde edilen veriler, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan tematik analiz yöntemi doğrultusunda çözümlenmiştir. Bu kapsamda kıskançlık ve kuyuya atılış, Yusuf'un güzelliği, iftira, sabır, tevekkül ve ilahî yardım temaları analiz kategorileri olarak belirlenmiş; her bir anlatı, Kur'an'daki bağlamı ile romandaki kullanım biçimi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Böylece Yusuf kıssasının postmodern anlatı içerisindeki tematik yeniden yorumu, metinlerarası ilişkiler çerçevesinde değerlendirilerek yorumlanmıştır (Braun & Clarke, 2022).

Bulgular

Benim Adım Kırmızı romanında Yusuf kıssasına yapılan göndermeler, doğrudan kıssanın yeniden anlatılmasından ziyade, kıssanın temel temalarının romanın anlatı dünyası içerisinde yeniden anlamlandırılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Romanda tespit edilen göndermeler, olay örgüsünün farklı aşamalarında karakterlerin yaşadığı psikolojik, ahlaki ve toplumsal çatışmalarla ilişkilendirilerek kullanılmakta; böylece Kur'an'daki anlatı ile postmodern roman arasında çok katmanlı bir metinlerarası ilişki kurulmaktadır. Bu yönüyle Yusuf kıssası, yalnızca dinî bir anlatı olarak değil, romanın anlam dünyasını zenginleştiren ve karakterlerin yaşadığı olaylara yeni çağrışımlar kazandıran tematik bir unsur hâline gelmektedir.

Araştırma kapsamında romanda Yusuf kıssasına ilişkin dört gönderme tespit edilmiştir. Bu göndermeler, içerik bakımından birbirini tamamlayan üç temel tema altında değerlendirilmiştir. İlk olarak kardeş kıskançlığı ve kuyu motifi, daha sonra Yusuf'un güzelliği ve son olarak iftira, sabır, tevekkül ile ilahî yardım temaları ele alınmıştır. Her tema incelenirken öncelikle Kur'an'daki özgün anlatı ve bu anlatının temel mesajı üzerinde durulmuş, ardından Benim Adım Kırmızı'da yer alan ilgili anlatılar değerlendirilmiş ve son olarak iki metin arasındaki tematik ilişki postmodern anlatı bağlamında yorumlanmıştır. Bu yöntem sayesinde kutsal metin ile edebî metin arasında kurulan ilişkinin yalnızca metinlerarası bir gönderme düzeyinde kalmadığı, aynı zamanda anlatının anlam üretme sürecine katkı sağlayan yapısal bir işleve sahip olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kardeş Kıskançlığı ve Kuyu Motifi

Yusuf kıssasında olay örgüsünü harekete geçiren temel unsur, kardeşleri arasında gelişen kıskançlık duygusudur. Kur'an-ı Kerim'de Yusuf'un gördüğü rüya üzerine babası Yakub'un bu rüyayı kardeşlerine anlatmaması yönündeki uyarısı, ileride yaşanacak olayların ilk işaretlerinden biri olarak sunulmaktadır (Yıldırım, 2015, Yûsuf 12/4-6). Ardından kardeşlerin, babalarının Yusuf'a gösterdiği ilgiyi kendileri açısından bir haksızlık olarak değerlendirdikleri ve onu aralarından uzaklaştırmayı planladıkları anlatılmaktadır (Yıldırım, 2015, Yûsuf 12/8-10). Bu yönüyle kıssa, yalnızca aile içi bir çatışmayı değil, hasedin insanı kardeşine karşı dahi adaletsiz davranmaya sevk edebileceğini gösteren güçlü bir ahlaki anlatı niteliği taşımaktadır. Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir'nde de belirtildiği üzere,

kardeşlerin Yusuf 'u kuyuya bırakma kararı, onu tamamen ortadan kaldırma düşüncesinin daha hafif bir biçimi gibi görünse de ilahî takdirin gerçekleşmesine vesile olan sürecin başlangıcını oluşturmaktadır (Karaman vd., 2020).

Kıssada kuyu motifi, ilk bakışta terk edilmişliği, yalnızlığı ve çaresizliği çağrıştırmaktadır. Ancak anlatımın ilerleyen safhalarında aynı kuyu, Yusuf 'un Mısır'a uzanan hayat yolculuğunun başlangıç noktası hâline gelmektedir. Kuyudan geçen bir kervan tarafından çıkarılması (Yıldırım, 2015, Yûsuf 12/19-21), görünürde felaket gibi görünen bir hadisenin ilahî hikmet doğrultusunda farklı bir sonuca dönüşebileceğini göstermektedir. Bu bakımdan kuyu, yalnızca ihanetin gerçekleştiği bir mekân değil; sabır, tevekkül ve ilahî yardımın görünür olmaya başladığı ilk imtihan alanıdır. Kıssanın bütünlüğü içerisinde değerlendirildiğinde, kardeşlerin planı ile Allah'ın takdiri arasındaki karşıtlık dikkat çekmekte; insan iradesi ile ilahî irade arasındaki ilişkinin en belirgin örneklerinden biri ortaya konulmaktadır (Karaman vd., 2020).

Orhan Pamuk, Benim Adım Kırmızı romanında bu anlatıya doğrudan gönderme yapmaktadır. Zarif Efendi'nin cesedinin günler sonra bir kuyudan çıkarılması anlatılırken anlatıcının zihninde ilk canlanan sahne, Yusuf 'un kardeşleri tarafından kuyuya atılmasıdır. Anlatıcı, "Kıskanç kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf 'un Midyanlı tüccarlar tarafından kuyudan çıkarılışı geldi gözümün önüne." ifadesiyle okuyucunun dikkatini Kur'an kıssasına yöneltmekte; hemen ardından "hayatta en temel duygunun kardeşlerin kıskançlığı olduğunu hatırlatır." sözleriyle bu benzerliği yalnızca olay örgüsü düzeyinde bırakmayıp insan tabiatına ilişkin genel bir değerlendirmeye dönüştürmektedir (Pamuk, 1998, s. 57).

Romanın ilerleyen sayfalarında aynı gönderme ikinci kez tekrar edilmektedir. Kara'nın, "Zarif Efendi'nin kuyuya atılarak öldürülmesi, kardeşlerinin Yusuf 'u kıskanarak kuyuya atmasına benziyormuş." şeklindeki ifadesi, ilk göndermeyi daha açık bir biçimde pekiştirmektedir (Pamuk, 1998, s. 148). Ancak bu bölüm yalnızca iki olay arasındaki benzerliği kurmakla kalmamaktadır. Üstat Osman'ın sanat anlayışını açıklarken dile getirdiği "tevekkül ve sabır duygusu" ifadesi, Yusuf kıssasının ahlaki boyutunu da dolaylı biçimde hatırlatmaktadır. Böylece romanda sabır ve tevekkül, yalnızca dinî bir erdem olarak değil, sanatkarın eserine yansıttığı estetik bir olgunluk ve iç disiplinin göstergesi olarak yeniden anlam kazanmaktadır.

Kur'an anlatısı ile roman birlikte değerlendirildiğinde, Orhan Pamuk'un Yusuf kıssasını yeniden anlatmayı değil, kıssanın hafızalarda yer eden temalarını romanın anlam dünyasına taşımayı amaçladığı görülmektedir. Zarif Efendi'nin kuyuya atılması ile Yusuf 'un kuyuya bırakılması arasında kurulan ilişki, okuyucunun zihninde iki farklı anlatıyı aynı anda canlandırmaktadır. Böylece kuyu motifi, hem cinayetin işlendiği ve hakikatin gizlendiği bir mekân hem de olayların çözümünü hazırlayan sembolik bir alan hâline gelmektedir. Bu yönüyle kuyu, Kur'an'daki işlevine benzer şekilde romanın anlatı yapısında da bir dönüşüm ve yüzleşme mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunun yanında romanda özellikle kardeş kıskançlığına yapılan vurgu, Yusuf kıssasının yalnızca tarihsel veya dinî bir olay olarak görülmediğini de göstermektedir. Haset, rekabet ve güç arzusu gibi insan tabiatına ilişkin duygular,

farklı zamanlarda ve farklı toplumsal şartlarda benzer sonuçlar doğurabilmektedir. Pamuk, Kur'an kıssasına yaptığı bu gönderme aracılığıyla okuyucuyu yalnızca iki olay arasındaki benzerliği fark etmeye değil, insanın değişmeyen zaafları üzerine yeniden düşünmeye davet etmektedir. Böylece Yusuf kıssası, Benim Adım Kırmızı'da olay örgüsünü destekleyen bir ayrıntı olmanın ötesine geçerek romanın psikolojik, sembolik ve ahlaki katmanlarını derinleştiren tematik bir unsur olarak işlev görmektedir.

Yusuf 'un Güzelliği

Yusuf kıssasında öne çıkan temel unsurlardan biri, Allah tarafından kendisine bahşedilen üstün güzelliğidir. Kur'an-ı Kerim'de Aziz'in eşinin daveti üzerine bir araya gelen kadınların Yusuf'u gördüklerinde duydukları hayret ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır. Kadınların, onun güzelliği karşısında şaşkınlığa kapılarak ellerindeki bıçaklarla farkında olmadan ellerini kesmeleri, Yusuf'un sıradan bir insan güzelliğine sahip olmadığını, Allah'ın ona verdiği seçkin bir lütfu temsil ettiğini göstermektedir (Yıldırım, 2015, Yûsuf 12/31). Müfessirler, bu olayın yalnızca fiziksel güzelliği tasvir etmek amacıyla aktarılmadığını; aynı zamanda Yusuf'un iffetini, ahlaki duruşunu ve Allah'ın kendisine verdiği üstün vasıfları görünür kılan önemli bir anlatı olduğunu ifade etmektedir. Böylece güzellik, kıssada nefsi tahrik eden bir unsur olmaktan ziyade, ilahî bir imtihanın ve ahlaki üstünlüğün parçası olarak sunulmaktadır (Karaman vd., 2020). Kur'an anlatısında dikkat çeken bir diğer husus, güzelliğin tek başına bir üstünlük ölçütü olarak sunulmamasıdır. Yusuf'un güzelliği, iffetini koruma konusundaki kararlılığı ve Allah'a bağlılığı ile birlikte anlam kazanmaktadır. Nitekim kadınların hayranlığı karşısında Yusuf'un gösterdiği tavır, dış görünüşten çok ahlaki olgunluğu öne çıkarmaktadır. Bu yönüyle kıssa, güzelliği insanı yücelten bağımsız bir değer olarak değil; sorumluluk ve imtihanla birlikte değerlendirilmesi gereken ilahî bir nimet olarak ele almaktadır (Karaman vd., 2020).

Benim Adım Kırmızı romanında Yusuf'un güzelliğine yapılan gönderme, Üstat Osman'ın farklı minyatürleri değerlendirdiği bölümde karşımıza çıkmaktadır. Anlatıcı, çeşitli minyatürler arasında dolaşırken "Yakışıklı Yusuf'un güzelliğine bakarken, tatlı turuncu soyan parmaklarını kesen Mısırlı kadınlar arasına, kadın kıyafetleri içinde o güzel oğlanı kim yerleştirmişti?" sorusunu yöneltmektedir (Pamuk, 1998, s. 168). Burada okuyucunun zihni doğrudan Kur'an'daki anlatıya yönlendirilmekte, ancak dikkat Yusuf'un güzelliğinden çok minyatürde yer alan sıra dışı bir ayrıntıya çekilmektedir.

Romanın bu bölümünde Üstat Osman, farklı minyatürlerde göze çarpan küçük ayrıntıları inceleyerek nakkaşın üslubunu ve resme kattığı kişisel dokunuşları anlamaya çalışmaktadır. Yusuf kıssasına yapılan gönderme de bu bağlam içerisinde değerlendirilmektedir. Minyatürde kadın kıyafetleri içinde resmedilen figürün sorgulanması, sanatçının kutsal anlatıyı olduğu gibi aktarmadığını; onu kendi estetik anlayışı doğrultusunda yeniden yorumladığını göstermektedir. Böylece Kur'an'daki anlatı, minyatür sanatı üzerinden yeniden düşünülmekte; sanatçının yorumu ile geleneksel anlatı arasında yeni bir ilişki kurulmaktadır (Pamuk, 1998, s. 168).

Kur'an anlatısı ile roman birlikte değerlendirildiğinde, Orhan Pamuk'un Yusuf'un güzelliğini yalnızca dinî bir anlatıya gönderme yapmak amacıyla kullanmadığı anlaşılmaktadır. Aksine bu anlatı, romanın temel meselelerinden biri olan

temsil ve sanat anlayışına dâhil edilmektedir. Kur'an'da Mısırlı kadınların hayreti ilahî güzelliğin insan üzerindeki etkisini ortaya koyarken, romanda aynı sahne sanat eserinin nasıl yorumlandığı ve kutsal anlatının görsel dile nasıl aktarıldığı sorusu etrafında yeniden anlam kazanmaktadır. Böylece okuyucu yalnızca Yusuf kıssasını hatırlamakla kalmamakta, aynı zamanda kutsal anlatının sanat yoluyla yeniden temsil edilme biçimi üzerine de düşünmeye davet edilmektedir.

Bu bakımdan Yusuf 'un güzelliği, Benim Adım Kırmızı'da estetik bir ayrıntının ötesinde, romanın sanat anlayışını açıklayan tematik unsurlardan biri hâline gelmektedir. Pamuk, Kur'an'daki anlatıyı değiştirmeden, onu minyatür sanatının estetik dünyası içerisinde yeniden konumlandırmaktadır. Böylece kutsal anlatı ile sanat arasında kurulan ilişki, postmodern romanın çoğul anlam üretme imkânlarını genişletmekte; okuyucuya hem Kur'an kıssasını hem de sanat eserinin temsil gücünü birlikte değerlendirebileceği yeni bir yorum alanı sunmaktadır.

İftira, Sabır, Tevekkül ve İlahî Yardım

Yusuf kıssasında anlatının önemli dönüm noktalarından biri, Aziz'in eşinin Yusuf'a yönelttiği iftira ve bunun sonucunda yaşanan zindan sürecidir. Kur'an-ı Kerim'de Yusuf'un, Aziz'in eşinin davetine karşı Allah'a sığınarak iffetini koruduğu, buna rağmen haksız yere suçlanarak zindana gönderildiği bildirilmektedir (Yûsuf 12/23-35). Bu süreçte Yusuf, maruz kaldığı haksızlığa karşı öfke veya intikam duygusuyla hareket etmemiş; aksine Allah'a sığınmayı tercih ederek sabır ve tevekkül içerisinde davranmıştır. Nitekim " Ya Rabbî!" dedi, "Zindan, bu kadınların beni dâvet ettikleri o işten daha iyidir. Eğer sen onların fendini benden uzaklaştırmazsan, onlara meyledip cahilce davrananlardan olabilirim." (Yıldırım, 2015, Yûsuf 12/33) duası, onun imtihan karşısındaki teslimiyetini ve ahlaki kararlılığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu yönüyle kıssa, iftiranın yalnızca bireysel bir haksızlık olmadığını; sabır, tevekkül ve ilahî yardımın tecelli ettiği uzun bir imtihan sürecinin başlangıcını temsil ettiğini göstermektedir (Karaman vd., 2020).

Yusuf 'un sabrı, kıssanın ilerleyen bölümlerinde ilahî yardım ile karşılık bulmaktadır. Yıllar süren haksız mahkûmiyetin ardından masumiyetinin ortaya çıkması, zindandan çıkarılması ve Mısır'ın yönetiminde önemli bir göreve getirilmesi, Kur'an'da Allah'ın takdirinin en belirgin örneklerinden biri olarak sunulmaktadır (Yıldırım, 2015, Yûsuf 12/50-56). Böylece kıssa, insanın karşılaştığı ağır imtihanların nihai sonucunun yalnızca görünen şartlarla değil, ilahî hikmet doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir. Sabır ve tevekkül ise bu sürecin pasif bir bekleyiş değil; ahlaki ilkelerden taviz vermeden Allah'a güvenmenin bir ifadesi olarak öne çıkmaktadır (Karaman vd., 2020).

Benim Adım Kırmızı romanında Yusuf kıssasına yapılan son gönderme, Kara'nın minyatürlerde ortak olarak kullanılan figürleri değerlendirdiği bölümde yer almaktadır. Anlatıcı, "İrzıma geçti" iftirası üzerine yakalanan Yusuf hücreye götürülürken penceredeki iftiracı Züleyha parmağını şaşmaktan çok şeytanlık ve şehvetle güzel ağzına sokuyor." ifadeleriyle okuyucunun dikkatini doğrudan Kur'an'daki anlatıya yöneltmektedir (Pamuk, 1998, s. 185). Burada öne çıkarılan unsur, Yusuf'un zindana götürülmesi kadar, Züleyha'nın iftirasını yansıtan minyatür sahnesidir. Böylece kutsal anlatının en dramatik kesitlerinden biri, minyatür sanatının estetik dili içerisinde yeniden görünür hâle getirilmektedir.

Romanın bu bölümünde dikkat çeken husus, iftiranın sonuçlarından çok, iftiranın temsil edilmiş biçimidir. Minyatürde Züleyha'nın yüz ifadesi, duruşu ve parmağını ağzına götürmesi gibi ayrıntılar üzerinden anlatının duygusal yoğunluğu ön plana çıkarılmaktadır. Böylece okuyucu yalnızca Kur'an'daki olayı hatırlamakla kalmamakta, aynı zamanda sanatçının kutsal anlatıyı hangi estetik tercihlerle yeniden görünür kıldığını da sorgulamaktadır. Pamuk'un bu tercihi, roman boyunca sürdürülen resim, temsil ve yorum tartışmalarıyla da uyum göstermektedir (Pamuk, 1998, s. 185). Kur'an anlatısı ile roman birlikte değerlendirildiğinde, Orhan Pamuk'un özellikle iftira sahnesini tercih etmesi dikkat çekicidir. Çünkü bu sahne, kıssanın en yüksek gerilim noktalarından birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte romanda yalnızca iftira anına gönderme yapılmasına rağmen, Kur'an kıssasını bilen okuyucu için bu gönderme, sabır, tevekkül ve nihayet ilahî yardım ile tamamlanan bütün süreci de çağrıştırmaktadır. Başka bir ifadeyle roman, kıssanın tamamını yeniden anlatmamakta; onun hafızalarda yer eden belirli bir kesitini kullanarak okuyucunun kutsal anlatının devamını zihninde yeniden kurmasına imkân vermektedir. Bu durum, postmodern anlatının anlamı doğrudan vermek yerine okurun kültürel ve dinî hafızasını harekete geçiren yapısıyla da örtüşmektedir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde iftira motifi, Benim Adım Kırmızı'da yalnızca ahlaki bir çatışmayı temsil etmemektedir. Aynı zamanda hakikat ile görünüş, masumiyet ile suçlama ve adalet ile zulüm arasındaki gerilimi görünür kılan sembolik bir işleve de sahiptir. Kur'an'da sabır ve tevekkül ile anlam kazanan bu süreç, romanda okuyucunun zihninde tamamlanan bir anlatıya dönüşmektedir. Böylece Yusuf kıssası, postmodern roman içerisinde yalnızca metinlerarası bir gönderme olmanın ötesine geçmekte; kutsal anlatının ahlaki derinliğini çağdaş edebiyatın estetik diliyle buluşturan tematik bir yapı unsuru olarak işlev görmektedir.

Sonuç

Bu araştırmada, Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı romanında Yusuf kıssasına yapılan göndermeler tematik bir yaklaşımla incelenmiş ve söz konusu göndermelerin postmodern anlatı içerisindeki işlevi ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnceleme sonucunda romanda Yusuf kıssasının doğrudan yeniden anlatılmadığı; buna karşılık kıssanın temelini oluşturan kardeş kıskançlığı, kuyu motifi, Yusuf'un güzelliği, iftira, sabır, tevekkül ve ilahî yardım gibi temaların romanın olay örgüsü içerisinde yeni anlam ilişkileri kuracak biçimde yeniden kullanıldığı görülmüştür. Bu yönüyle roman, Kur'an kıssasını yalnızca hatırlatan bir metinlerarası gönderme sunmamakta; kutsal anlatının tematik zenginliğini çağdaş romanın estetik imkânları içerisinde yeniden yorumlamaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu önemli bulgulardan biri, Orhan Pamuk'un Yusuf kıssasını olay örgüsünü destekleyen yardımcı bir unsur olarak değil, karakterlerin psikolojik dünyalarını ve romanın sembolik yapısını derinleştiren bir anlatı bileşeni olarak kullanmasıdır. Kardeş kıskançlığı ile Zarfî Efendi'nin öldürülmesi arasında kurulan ilişki, kuyu motifinin hakikatin gizlendiği sembolik bir mekâna dönüşmesi, Yusuf'un güzelliğinin minyatür estetiği içerisinde yeniden anlam kazanması ve iftira anlatısının ahlaki bir sorgulama zemini oluşturması, kutsal anlatının roman içerisinde farklı işlevler üstlendiğini göstermektedir. Böylece Kur'an'daki anlatı, tarihsel bağlamından koparılmadan postmodern romanın çok katmanlı anlatı yapısına dâhil edilmektedir.

Çalışma ayrıca, Benim Adım Kırmızı'daki Yusuf kıssasına yapılan göndermelerin, okuyucunun Kur'an'daki anlatıyı hatırlamasını sağlayan bilinçli metinlerarası tercihler olduğunu göstermektedir. Roman, kıssanın bütünü aktarmaktan ziyade belirli sahneleri ve temaları öne çıkararak okuyucunun kutsal metni yeniden zihninde kurmasına imkân tanımaktadır. Böylece anlam üretimi yalnızca roman metniyle sınırlı kalmamakta; Kur'an anlatısı ile roman arasında kurulan ilişki sayesinde daha geniş bir yorum alanı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, postmodern anlatının kutsal metinleri dönüştürmeden, onları yeni bağlamlarda yeniden anlamlandırabilen yapısını da göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Bu araştırmanın, Orhan Pamuk'un eserlerinde dinî anlatıların kullanımı üzerine yapılan çalışmalara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bunun yanında çalışma, Kur'an kıssalarının çağdaş Türk romanındaki tematik işlevini ortaya koyması bakımından da ilgili literatüre katkı sunmaktadır. Özellikle dinî anlatıların yalnızca kültürel bir gönderme olarak değil, karakter inşası, sembolik anlatım ve anlam üretimi süreçlerinin önemli bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmesi, benzer araştırmalar için farklı bakış açıları geliştirilmesine imkân sağlayabilir.

Gelecekte yapılacak araştırmalarda, Yusuf kıssasının yalnızca Benim Adım Kırmızı ile sınırlı kalmayıp Orhan Pamuk'un diğer romanlarında veya farklı Türk romancılarının eserlerinde nasıl yeniden yorumlandığı karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Bunun yanında Kur'an'da yer alan diğer peygamber kıssalarının postmodern Türk romanındaki tematik kullanımı da benzer yöntemlerle ele alınabilir. Ayrıca kutsal metinler ile çağdaş edebiyat arasında kurulan metinlerarası ilişkilerin farklı kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmesi, dinî anlatıların modern edebiyattaki işlevinin daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Altun, S. (2022). Metinlerarasılık bağlamında Orhan Pamuk'un *Kar* romanı. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 14(53), 214–220.
- Aybay, E. (2024). *A postmodernist reading of Orhan Pamuk's Black Book and My Name Is Red*. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 13(2), 519–532. <https://doi.org/10.7884/teke.5799>
- Bayram, E. (2022). Yûsuf sûresi bağlamında üç kriz. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(18), 637-660.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Braun, V., & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. SAGE Publications.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2024). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (5th ed.). SAGE Publications.
- Duran, S., & İbriç, S. (2026). Benim Adım Kırmızı'da şeytan'ın sesi ve Kur'an'daki iblis anlatısının postmodern dönüşümü. *Fusion Multidisipliner Journal (FM Journal)*, 2(3), 16-25. <https://doi.org/10.5281/zenodo.20706367>
- Karaman, H., Çağrı, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (2020). *Kur'an yolu Türkçe meâl ve tefsir* (Gözden geçirilmiş baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Kurban, N. A. (2021). Uygur halk edebiyatında Yusuf-Züleyha destanı ve bu destanın Kur'an kıssaları bağlamında değerlendirilmesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 52, 335-358. <https://doi.org/10.24155/tdk.2021.187>
- Özdemir, A. N. (2021). Modern Türk romanında insanlığın ve yaratılışın ilk günlerine metinlerarası bir yolculuk: Âdem ile Havva kıssasının yeniden yorumları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(22), 21-44. <https://doi.org/10.33207/trkede.829312>
- Pamuk, O. (1998). *Benim adım kırmızı*. İletişim Yayınları.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). SAGE Publications.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. bs.). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. (2015). *Kur'an-ı Hakîm ve açıklamaları meali*. Define Yayınları

Sorumlu Yazar Bilgileri:

Yazar ismi: Sebahattin Duran

Bölüm: Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü

Fakülte: Eğitim ve Beşeri Bilimler Fakültesi

Üniversite, ülke: International Burch University, Bosna Hersek

Email: sebahattin.duran@stu.ibu.edu.ba

Lütfen alıntılایınız: Duran, S., Ibric, S. (2026). Benim Adım Kırmızı Romanında Yusuf Kıssasının Tematik Yorumu. *Türk Edebiyatları Araştırma Dergisi*, 6 (1), 1-12.

DOI: <https://doi.org/10.47580/tead.611>

Please Cite: Duran, S. & Ibric, S. (2026). Thematic Interpretation of the Story of Joseph in the Novel My Name is Red. *Journal of Research in Turkic Literatures*, 6 (1), 1-12.

DOI: <https://doi.org/10.47580/tead.611>

Alındı: Haziran 8, 2026 • Kabul: Temmuz 10, 2026